

ARVEN

Nr 126

1/2023

43. årgang

ISSN 0800-2347

ARVEN - *Meldingsblad for Sannidal Historielag*

Bryllup på Mo 20. november 1943

1. rekke fra v. Lars Jacob Moe, Ester Moe, Erik Røsbak, Inger Reidun Moe (Bjørnstad), Solveig Nilsen (Rinde), Anne Berit Moe (Sortland), Helene Nilsen (Tobiassen).
2. rekke fra v. Agnes Moe, Ingeborg Moe, Laurine Moe, Jacob Moe, Kirsten Røsbak, Margith Røsbak, Maria Røsbak
3. rekke fra v. Per Moe, Anna Nilsen.

LES MER PÅ SIDE 5 ►

Huset og bryggerhuset på Dalen, slik disse står i dag. Husene er restaurert og svært godt vedlikeholdt.

Dalen i Kjølebrønd

av **Randi Berit Løken**

I forbindelse med at Arven har hatt en prat med Alf Martin Dalen i Kjølebrønd (en samtale vi kommer tilbake til i neste nummer), tok vi en tur inn til Dalen ved Ilesjø, stedet der hans far vokste opp og besteforeldrene bodde da Alf Martin var guttunge. I løpet av samtalen om denne en gang så avsidesliggende gården, kom det fram at en av Alf Martins kusiner, Randi Berit Løken, hadde laget bok om gården. Arven har fått lov til å sitere fra denne boka. Vi har konsentrert oss om beskrivelsene av hverdagslivet på Dalen, og derfor har vi utelatt en del detaljer fra slektshistorien.

Gammel gård

Dalen er en gammel gård, opprinnelig en plass under Mørland. Simen Nilsen og Nils Simensen het brukerne i flere slektsledd. Den siste leilending var Peder Kittilsen. Han flytta til Kjølebrønd da Dalen ble solgt til Alf Olavsens, tippoldefar. Han skrev seg da for Eikland fordi han og familien hadde bodd der noen år, men før det het han Øyfell. Alv kjøpte gården av Ditlev Heuch.

Sønnen Torjus overtok etter ham. Torjus skrev en kontrakt med John Taraldsen, hvor han solgte og overdro apatitt, feltspat og andre mineraler som måtte finnes, mot 2 / 3 av utbyttet. Kontrakten er undertegnet 23. juli 1889. Senere da Alf Torjusen overtok gården, var det han som fikk i gang utvinning av mineraler.

Lokale navn

På Dalen er det veldig mange forskjellige navn

på jordene: Sommerfjøsåkeren, Maurekra, Øvste dalen, Dalrenna, Under heia, Reverompa, Øyfjellbakken, Øyfjellkjæret, Jordbærhola, Kvennhusholet, Hassellia, Kjellerdalen, Store og Lille bjørkeekra, Store- og Lillestea. Når man kommer ned bakken til husene, heter det Finnskabben, Flaten og Grønnebakken. Så er det Søndre bukta, Mellomstranda, Pråmstranda, Store hausen, Kikkut, Småekrahusene og Småekra. Man finner også Lekjær, Sommerfjøsset, Renna, Stehompen, Dalekra og Torbjørnåkeren.

Når de gravde poteter i Hassellia, gravde de sånn at jorda kom oppover. De stod med hodet nedover når de gravde for å få jorda på plass igjen! Under 2. verdenskrig dyrket de tobakk her.

Vi finner også Bjønnehiet, der radioen var gjemt under krigen, og dessuten Laugarfjellet og Planen. Planen ble brukt til idrett gjennom

Kvernhuset på Dalen er fremdeles på det nærmeste intakt.

mange år. Der ble det kasta slegge og hoppa høyde. I kroken stod det en diger, svart gryte til å koke klær i.

Kverna

Den var dobbelt så stor som den er i dag. Det ble malt mel mellom kvernsteinene. Her var det også sag, så de skar egne materialer. Kverna ligger godt plassert ved en foss som heter Kvernhusfossen, og den kommer fra Kvernhusløen. Selva kverna står ved den «store hausen».

Under krigen ble kvernsteinene plombert av lensmannen. Det sies at da bestefar Alf snudde ryggen til lensmannen et øyeblikk, slurvet lovens lange arm med jobben. For plomben ble festet sånn at tråden var akkurat passe løs slik at plomben var flyttbar. Det ble med ander ord malt mye korn på den kverna gjennom krigsåra!

Oldefar Torjus Alvsen Dalen

Torjus var født i 1850 og giftet seg første gang med Anne Tellefsdatter Gjerstad i 1874. De bosatte seg på Dalen og fikk en datter, Gunhild Andrea, i 1875. Gunhild ble hjemmedøpt av sin far. Glede ble imidlertid fort til sorg, for Anne døde samme året av lungebetennelse.

Det må ha vært vanskelig for Torjus å bli alene med et lite spedbarn. Det fortelles at han gikk to ganger om dagen til naboen på Eikeland for at jenta skulle få mat! Der bodde det ei kone

som også hadde et lite barn, og som ammet.

Fem år gikk, og så treffer Torjus en ny Anne, Anne Sommundsdatter, født 1850. Hun var fra Gjerstad og kusine til Anne, kone nummer 1. Den nye Anne hadde vært tjenestejente og gjerterjente på Støle i Sannidal og siden på Smørvik.

Anne Sommundsdatter var enke da hun traff Torjus. Hun hadde vært gift med Halvor Nilsen Saltbutangen, som var sjømann og tømmermann. Han døde på jobb i Antwerpen, og Anne satt igjen med ei lita jente, Birte Sofie, født 1873. Da Anne og Torjus giftet seg i 1880, var Birte Sofie altså sju år, og tidligere nevnte Gunhild Andrea fem år.

Gunhild Andrea flyttet til Amerika og ble styrtrik, bl.a. ved å selge tomter i Brooklyn. Hun var gift to ganger, men fikk ingen barn. Birthe Sofie ble gift med Ellev Øyfell og bodde i Porsgrunn.

Anne og Torjus fikk sju barn, seks jenter og en gutt. Sistnevnte het Alf, og han var min bestefar. Alf ble født 1887.

Torjus som idrettsmann

Torjus overtok gården i 1875. Han var ingen jeger, men en veldig dyktig jordbruker. Han fikk diplom for driften av gården. Han var flink med hendene, og var også idrettsmann. Han skal ha vært en «kløpper» på ski, og det sies at han var i Morgedal og lærte å lage ski av Sondre

Den ene enden av stua på Dalen. Det er Alf Martin Dalens kusine, Ellen Våg, og hennes mann, Bjørn, som eier stedet i dag.

Norheim. Han fikk modellen til skia av Sondre, unntatt skituppen, for den skulle være Sondres. Det med formen på skia var viktig, for Torjus dreiv med utforkjøring!

Torjus laga skia sine selv. Det ene paret kalte han «gullskia», for de hadde han vunnet mange renn med. Han hadde to par ski, ett til hverdags og ett til stas! Skia var skikkelig tjæra, og bindingene var bare ei tåreim. Han hadde bare en skistav, og den var laget av gran.

Det ble ofte arrangert skirenn. Før veien ble ferdig til Kjølebrønd i 1877, var det helst i Sandidal det ble arrangert utforrenn. Men da veien var ferdig, ble alle invitert til Lien, for der var det lange bakker. Torjus var fast bestemt på å slå Aslak Mo, som var favoritten. Førstemann som slo handa i uthusveggen, var vinner, og det ble Aslak. Men Torjus var en god nummer to! Dette var i 1878, og han var en sprek mann på 28 år. Det kunne også hende at noen mista et ski, for de hang ikke så veldig godt bare med tåbinding. Det fortelles at det var en som mista et ski en vinter, og han fant det ikke igjen før om våren!

Torjus var også veldig god på skøyter. Når anledningen bød seg, pleide folk å møtes på isen på Ilsjø. Der konkurrerte de i å hoppe over hestene sine på skøyter! En av mesterne var Jon Barlandsmyra. Han kunne hoppe over hesteryggen både fra venstre og høyre side. Torjus hoppet over «bare» fra høyre side, noe som i virkeligheten også var et kunststykke.

Glimt fra annen etasje. (Alle fotoene: RG.)

Bytur til Kragerø

En bytur for Torjus kunne være en stri tårn. Den starta med å ro over Ilsjø. Så måtte han gå over til Mørland, ro ned Mørlandstjenna, gå til Kjølebrønd, og derfra bar det i båt til Kragerø. Det tok omtrent tre timer, så Torjus var nok på beina i grålysninga!

Han pleide å gå innom sønnen sin, Alf, og kona Kristine, som bodde i Kjølebrønd i en periode. Bestemor Kristine pleide å hjelpe ham med den stive snippen og skjorta. Så gikk ferden videre med båt inn til byen. Torjus hadde som så mange andre, en stamkafe i Kragerø. I kafeen hadde han en egen «stambenk». Når maten var fordøyd, var det bare å kante overende på benken og sove litt før turen gikk tilbake til Dalen igjen.

Fortsettes i neste nummer

Bryllup på Mo

20. november 1943

I forbindelse med bryllupsbildet fra Mo dukket det opp ei historie fortalt av Johan Tande, som vi gjerne deler med Arvens lesere.

Etter at fatter'n hadde foretatt vielser i kjærka, hendte det ofte at han og mor fikk invitasjon til bryllupsmiddagen. Ofte var jeg også med, men det irriterte meg at vi alltid måtte så tidlig hjem.

Vanligvis forlot vi selskapet etter middagen, men det hendte, når det var store selskaper med flere bordsettinger, at jeg fikk være litt lenger. Ungene måtte ofte vente til siste bordsettingen, og noen ganger spise sammen med kjøkkenpersonalet.

Men sjøl da syntes jeg det var altfor tidlig å gå hjem.

Men i et bryllup på Mo, i november 1943, skulle det bli forandring. Yngste dattera til Jacob og Laurine Mo, Ester, skulle gifte seg, og vi var invitert. Men, det beste av alt, fatter'n sa jeg skulle få være så lenge jeg ville. Det ble en stor opplevelse for en tiåring. Moe-familien var stor, og det var mange unger der som jeg kunne leike og ha det moro med.

Etter middagen blei det budt fram sigarer til mannfolka. Kristoffer Nilsen, som dreiv Haugtun landhandel, hadde fått tak i ei kasse med store sigarer.

Et kunststykke i en tid med krig og rasjonering.

Dette var sjelden kost og sigarrøyken lå tett. Men det var ikke alle som tålte det. Noen stumpet sigaren etter ei stund, og på en benk ute ved husveggen satt det noen som jeg trur var blitt litt uvel av denne sjeldne varen.

Noen av disse halvvrøkte sigarene samlet jeg

sammen, og fikk lurt med meg da jeg seint utpå natta ba pent om å få reise hjem. Ja, for jeg hadde virkelig holdt ut når jeg fikk anledning til det. Jeg tror ikke vi var hjemme før i halv firetida på søndags morran. Jeg hadde fått klar beskjed av fatter'n at sjøl om det blei seint, kom det ikke på tale å skulke søndagsskolen. Etter noen få timer med søvn var jeg på vei til Mo bedehus, med sigarstumper og fyrstikker i lomma.

Det var flere som hadde vært i bryllupet og var trøtte denne søndagen. Noen duppet av innimellom. Da søndagsskolen endelig var slutt, fikk jeg med meg noen av kameratene mine, Rudolf Kristiansen, Arnold Lindkjenn, Oddvar Neste, Thorleif Bakken og noen til. Vi gikk bak stallane der ingen kunne se oss, og det varte ikke lenge før det lå en eim av sigarrøyk rundt oss.

Etter hvert så jeg noen av de samme symptomene som på Mo kvelden før, men her blei vi nok litt mer «grønne i trynet» alle sammen.

Om var det sigarrøyken eller mistanke om at noe var på gang, vet jeg ikke, men plutselig stod søndagsskolelæreren vår, Per Mo, foran oss.

Da han så meg og sigarene, skjønte han fort hvem synderen var, for han hadde også vært i bryllupet på Mo kvelden før.

Den overhalingen jeg fikk da, tror jeg ikke jeg har fått hverken før eller siden.

Dette fikk jo selvfølgelig fatter'n greie på, og det blei ei skikkelig oppvask hjemme på prestegården. Men bryllupsfesten på Mo, da jeg fikk være oppe så lenge jeg ville, den glømmer jeg aldri.

Dette må vel kalles en hyllest til Sannidal, skrevet av T. A. Tande og presentert i Vestmars Turistnummer 1936. Arven har fått det tilsendt fra Jimmy Åsen. Det er skrevet av som det sto i avisa, språket har forandret seg en del på nærmere 90 år.

Sannidal

Det kan gjerne være at den som en sommerdag sykler eller biler den sørlandske hovedvei gjennom Sannidal, får inntrykk av at det er en bygd som de fleste andre på disse kanter. Han kan nok gå med på at utsikten fra Lensmannssvingen over Kil og Kilsfjorden er et av de vakreste partier langs veien Stavanger-Oslo, og han vil nok ha stanset der og kan hende ønsket å ta inn noen dager i et av de koselige hvitmalte hus og padle med pram en kveldsstund i den stille lune fjorden, men ellers blev vel inntrykket en svinget vei, fjellknauser, skogholt, landhandlerier og hist og her et noe tungvint gårdsbruk.

Men vent til Kjølebrønnveien er ferdig og til later gjennomgangstrafikk til Sønedeled, vent til veien over Lindheim til Gjerstad er ferdig, da vil man selv fra bil få et annet og meget rikere bilde av hvad bygden egentlig er.

For det er i grunnen lite en ser og får med av Sannidal bare fra hovedveien -et glimt av bygdens industri der veien fører over de brede Vafossbroene, de koselige arbeiderhjem inne i haver og skog, et glimt av jernbanestasjonen med et par hoteller, et utsyn over strandstedet Kil, et vakkert bilde av bygdens gamle hvitmalte korskirke der den ligger mellom kirkegårdens store hengebjerke, omgitt av den gresgrodde lave gråstensmur, - intil veien ensformig slynger sig langs skog og vann over mot Gjerstad.

Skal en bli overbevist om at Sannidal er en av Sørlandets vakreste bygder, da må en av fra alfarveien, inn på bygdeveiene, til Farsjø, til Hull, til Kjølebrønn. Der er en rikdom av de vakreste motiver, vann efter vann, kranset av høi, mørk granskog, stille viker og bukter, ja ofte noen få minutter fra veien er en inne i den uberørte stillhet. Gårdene ligger som regel ved vannene, lunt under de lave åser, og man har fra mangelens tilsynelatende liten fjellknaus et storslagent utsyn over øiene i skjærgården, og mot det åpne hav.

Sannidal har ikke noget av Vestlandets vilde skjønnhet, ikke noget av Østlandets brede, rike

bygder, alt er likesom mindre i format, sørlandsk, hyggelig. Naturen preger utvilsomt folket, sannidølene er usedvanlig koselige og greie. De tar absolutt verden med mere ro enn de iltre vestlendinger, de har tid til en røik og en prat, der er ingen klasseforskjell, ingen strid eller splid, det er den samme jevne enkle levemåte for alle, det samme strev for å få det til å rekke, der er en likefremhet og forekommenhet og solidaritet som gjør at en føler sig helt hjemme efter tre dages forløp. Det er vel den lyse, vakre natur, de blide stemninger i skog og ved vann, de lettere livskår som kaller frem disse drag i folket. Det samme gjelder også kristendomssynet, - midt i det dype alvor som preger kristenlivet og gjør det til en sterk makt i bygden, møter en smilet og livsgleden, en kirkealmue, en festforsamling er klædt i lyse, rene farver, - ja sannidølene er i det hele glade i fest, og de har den velsignede innstilling at der er annet som har verdi på jord enn bare mat og klær.

Du skulde ikke nøie dig med en hastig forbifart ad den sørlandske hovedvei, - du skulde planlegge et lite opphold i Sannidal. Der er enkle og hyggelige pensjonater på Strand, i Kil, i Kjølebrønn, om du vil stanse litt lenger, der er vidunderlige leirplasser ved sjø, i skog ved vann, du kunde lete dig frem til de stedene du vilde like, og hvor ingen andre enn du vilde komme. Der er litt fisk, ikke noe større mygg, der er fuglesang, fred og stillhet.

Du skulde bli litt kjent med folk som lever her, og du vilde sikkert ta med dig minnet om en av våre koseligste og vakreste bygder, og få lyst til å komme her igjen.

Det er ialfall min mening efter å ha bodd her i fem år, og efter å ha fartet adskillig rundt i det sydlige Norge. Og i den mening bestyrkes jeg rett som det er når jeg opdager nye trekk i Sannidals rike og vekslende natur, og lærer nye mennesker å kjenne.

Torkel Arnold Tande

Foreningen Ungbjerka år 1954. Kål Bedehus. 1. rekke fra venstre: Astrid Thommesen, Marie "Tulla" Lundstrøm, Agnes Fjellstad, Dagmar Olsen, Helene Grana, Hilda Lyngstad, Margot Aabøe, Arna Holte, Hilda Sveinungsen, Ellen Wiik, Åste Solbakken, Astrid Lønne. 2. rekke (bak): Aslaug Heimdal, Trine Kristiansen, Margot Nilsen, Alfild Dobbe, Synøve Sveinungsen, Alaug Skarvang, Maren Sveinungsen, Magdalene Wastøl, Gunvor Braaten, Lilly Øygarden. Bildet har Arven fått låne av Marit Halvorsen.

De fleste av de fram møtte har vært med på mange Bygdetundager opp gjennom årene. FOTO: RG

Grautfest som takk for god hjelp

Det har i mange år vært en hyggelig tradisjon at pensjonistene som «underviser» på Sandnidal ungdomsskoles Bygdetundag annethvert år i juni, blir invitert til skolen en ettermiddag den påfølgende vinteren til «grautfest».

Så også i år. En tirsdag ettermiddag i slutten av januar satt rundt tretti av aktørene fra juni i fjor benket i skolens gymsal. Inspektør på skolen, Marianne Kristiansen, ønsket velkommen. Hun la vekt på betydningen av det unike samarbeidet mellom skolen og lokalmiljøet, og sa at en slik dag aldri hadde kunnet la seg gjennomføre uten hjelp fra de som sitter med kunnskapen om hvordan liv og arbeid var i «gamle dager».

Noen av elevene serverte graut og saft, og deretter kaffe og kaker. En av jentene i 10. klasse, Eyla, underholdt med vakker sang, og hun fikk stor, velfortjent applaus.

Lærerne Lisbeth og Per hadde planlagt arrangementet, og sistnevnte viste noen bilder fra dagen i juni.

Praten gikk høyløst rundt bordene. De fleste synes det er artig å treffe bygdefolk som en kanskje ikke prater med så ofte ellers.

RG

Et hyggelig minne fra juni i fjor: «jugerane» slapper av i pausa. Fra venstre: Knut Rinde, Ove Bertelsen og Abraham Sjørdalen. FOTO: PER J. MOE

10. klasseelev Eyla imponerte med vakker sang. FOTO: RG

Her er mye Sannidalshistorie i hyllene

Det blir nå gjort en kjempejobb i arkivrommet på Bygdetunet

Det 200 kvadratmeter store lagerbygget på Sannidal Bygdetun, som ble satt opp på dugnad i årene 2006-07, inneholder et rom som nok de færreste vet om, nemlig et eget arkivrom på 20 kvadratmeter. I dette rommet finnes bøker og blader, og dessuten arkivsaker fra bygda, for det meste protokoller og bilder.

Leder i Historielagets bygdetunkomite, Ole Tommy Nyland, har det siste halve året tilbrakt utallige timer her for å få orden i hyllene, og foreta registreringer. Tommy har vært på plass her nesten hver kveld fra juli i fjor og til nå!

Det hele startet med at han begynte å ta bilder av alle gjenstandene på Bygdetunet, både registrerte og uregistrerte, til sammen godt over 2000 forskjellige ting. I overkant av 1000 av gjenstandene der oppe er registrert tidligere. Nå foregår altså registrering, og fotografering, av resten.

Hvor mange bilder har du tatt?

Det vet jeg ikke, men jeg tipper det nærmer seg 50.000! Det som tar mest tid, er protokollene vi har liggende her i arkivrommet, for jeg fotograferer alle sidene i hver protokoll. I tillegg tar jeg bilder av og registrerer gamle fotografier som er oppbevart her. Det er et møysommelig arbeid!

I tillegg til selve fotograferingen må en del av

Tommy ved fotograferings- og registreringspulten i arkivrommet på Sannidal Bygdetun.

Gamle protokoller fra lag og foreninger i Sannidal har blitt fotografert, registrert og lagt i egne arkivbokser. Disse står nå i system i hyllene.

gjenstandene og protokollene vaskes og renses. Protokollene blir registrert og lagt i system i egne arkivbokser.

Hva er målet med alt dette arbeidet?

Jeg håper at når dette arbeidet er ferdig, skal det være mulig å finne alle gjenstander, protokoller og bilder som tilhører Sannidal Historielag, på nettet, under adressen digitalmuseum.no.

Jeg har forresten en oppfordring til folk i bygda: Ta en titt på loft og i kjellere rundt om! Der ligger det kanskje gamle protokoller, bilder eller brev fra foreninger og lag i Sannidal. Lever dette materialet til historielaget! Her i dette brannsikre rommet vil de nok ligge betydelig tryggere! Og så kan de samtidig bli gjort tilgjengelig for allmennheten i framtida.

Hvor mye tid kommer du til å bruke på dette?

Det aner jeg ikke, men at det blir mer enn et arbeidsår før jeg er ferdig, er jeg ganske sikker på! Men når jeg først har begynt, må jeg jo også bli ferdig! Jeg kan ikke stoppe nå.

Tekst og foto: RG

VISER FRA SANDØKEDAL (8)

Fra Hasse Lønne, som var bosatt i Oslo og hadde stor slekt i Sannidal, fikk Arven for noen år siden et hefte med tittelen «Viser fra Sandøkedal, samlet og nedtegnet av Jørgen Pedersen Tyvand og hans døtre i året 1887».

En smuk Vise

*Jeg gaaer saa tryg og rolig igjennem Livets Dal,
ti fra min snevre Bolig jeg ser en bedre Sal.*

*De klare Stjerner tindre hver Nat paa Himlen blaa,
og efter Livets Vintre et evigt Foraar spaar.*

*Paa deres blanke Side har Tidens Rust ei sat,
med herlig Glans de glide paa Hvelvingene hver Nat.*

*For Solens Lys de vige med taus Beskedenhed,
men smilende de stiger naar Solen gaaer ned.*

*O store lyse Billed paa Haabet i mit Bryst,
du tidt min Kummer stilled, gav tidt mig salig Trøst.*

*Naar Livets Sol neddaler, og jeg i Graven gaar,
skal hine lyse Sale for Sjælen aaben staa.*

*Ja, hvis der er en Stjerne som vil modtage mig,
O Jord da gaar jeg gjerne naar du forskyder mig.*

*Mod Himmelen fortrolig jeg gaar i Jordens Dal,
jeg ved enh bedre Bolig min Aand modtage skal.*

Minner fra Vestbygda (2)

I Arven har vi de siste årene trykket en del av Lars Jacob Moes (1939 – 2022) erindringer fra Lønne og Vestbygda. Vi har også noen småhistorier fra det samme området liggende etter ham, og disse vil vi presentere fortløpende. Om disse historiene skriver Lars Jacob selv at dette er små hendelser og overleveringer som ellers lett kunne gått i glemmeboka. Om hvordan de kom til, forteller han: «På mine mosjonsturer i Lønnemarka har jeg hatt med en blyant og en papirlapp. Når noe dukket opp i minnet, noterte jeg et stikkord, og skrev det så ned siden. Mye er helst for egen underholdning, men kanskje noe kan være av interesse for den nære familie når de bare blir gamle nok».

Lunde og Lønne, to ulike navn på samme gård

I følge Bygdeboka ble vår gård fram til 1723 kalt Lunde (liten lund, skog). I gamle dokumenter ble Isak Halvorsen kalt Lundemannen. Hvorfor navnet ble endret, har jeg ingen forklaring på. Det artige er at ved Lundevannet i Songe ligger det to gårder som også kalles Lønne. Jeg ser fram til at det dukker opp en forklaring.

Oldemor Anne fra Mo i Gjerstad

Min oldefar på Mo, Jacob Aslaksen (1831 – 1902), var gift med Anne Torsdatter fra Mo i Gjerstad (død 1898). Hun har da flyttet fra Gjerstad og giftet seg i Sannidal uten at hun trengte å bytte etternavn.

På et historielagsmøte i Sannidal for noen år siden var Olav Ulltveit-Moe foredragsholder. Han startet med å si at folk i Sannidal ikke må gjøre narr av gjersdølingene, «for dere er i slekt med dem nesten alle sammen!»

Ny sykkel

Mor fortalte at hun og søsteren Karen gjette kuene nede i Kirkedalen. De var da åtte og ni år gamle. Bestefar hadde vært i byen og kjøpt ny sykkel til dem, og han kom stolt ned for å vise den fram. Ingen av dem hadde lært å sykle, men bestefar hadde tydeligvis god tro, så han plasserte mor i ramma og lot henne trille ned en slak helling. Det gikk ikke bra, for etter en svært kort trilletur kanta mor, og det rett i en diger, fersk kudritt. Episoden kan ikke ha gitt henne skrekken, for hun ble siden god til å sykle.

De tre rytteres kjerr / Hestholkjerret

Omtrent en kilometer opp fra parkeringsplassen ved Fikkjebakke ligger det et bløtt myrhull på venstre side av veien. Det blir kalt «De tre

rytteres kjerr» eller «Hestholkjerret». Årsaken skal være at det en gang kom tre karer ridende og kjørte hestene sine fast her slik at de druknet. Men rytterne berget livet. Historien ble fortalt av min far, Per Moe, som vokste opp på Mo. Men sannhetsgehalten ved slike historier kan være noe diffus.

Stedsnavn som umerkelig forandres

I vårt område er det mange eksempler på dette. I min ungdom kalte vi jordene nord for husene for *Havreekra*. Tidligere het det *Haghauekra*.

Den nordvendte lia mot Bråtane kalte vi *Graningane*. Det kommer trolig av *Granliane*.

I skogen har vi *Stakkelsmyr*, som før het *Stakkesmyr*, dvs. myra der de slo og satte høy i stakk for siden å kjøre det hjem med slede.

I Vestgårdskogen har vi *Lønstravann*, som kommer av *Lønnesetervann*.

Bakken opp fra Kjølebrøndsveien mot Lønne blir kalt *Lystokkbakken*. Min teori er at den opprinnelig het *Lydokkbakken*. Her er det nemlig en dokk i terrenget og lunt for vind fra tre kanter.

Nabogården i øst heter *Lislau*. Dette kommer av *Lislehaug* (den lille haugen).

Mileplata på Humlestadsletta

I min barndom stod det en «mileplate» på Humlestadsletta, rett ut for Dobbess hus. Den var ca. 50 cm bred og 1 meter høy, og den var laget i støpejern. På den stod det: «Fra Oslo (Kristiania) 210 km». Den var støpt ned i et solid fundament av betong. En vinter ble den brukket ned av en brøytebil. Om den ble tatt vare på, kjenner jeg ikke til. Det hadde vært interessant om den plutselig dukka opp. Slike plater stod med jevne mellomrom langs hovedveiene.

Referat fra årsmøtet 2023

Et årsmøte til er avholdt i Sannidal Historielag, denne gangen ble det i mars. Leder Kjell Ove Heistad ønsket et tresifret antall frammøtte velkommen, rundhåndet tippet til ca. 140 stk. Våren ble sunget inn mens Jens Barland la til musikken.

Neste steg på dagsplanen var årsberetning og regnskap for 2022. Begge rapportene ble godkjent med applaus. Det kom et forslag om å øke kontingenten fra 150 til 200 kr., og det ble vedtatt. Siden møtet i år kom litt tidligere enn vanlig, ble ikke Arven gitt ut i forkant. Årsberetningen vil da kunne leses i dette nummeret.

Valg i historielaget i Sannidal er en opplevelse i seg selv, for maken til dugnadsånd skal det letes lenge etter. Trofast stilte Bjarne Lien opp med valgkomiteens forslag. Litt utskiftninger ble det, men det må være lov, når nestleder ønsker litt fri etter i alle fall 15 år i styret. Torgunn Sunde takket for seg og Hanne Sætre skal overta den plassen. Resten av hovedstyret ville fortsette.

I Bygdetunkomiteen ønsket Arild Eggum Humlestad å bidra og det var ingen som protesterte på det. Som vara kom Olaf Skarvang inn da Asbjørn Tonstøl ønsket å gå ut.

Festkomiteen har en trofast gjeng, den eneste endringen ble at Petter W. Baann overtar etter Harry Eklo.

Redaksjonskomiteen i Arven viser til ordtaket «en for alle, alle for en», så det ble ingen endring der i gården. Revisorene fortsetter også.

Valgkomiteen bestående av Bjarne Lien, Marit Halvorsen og Alfred Eikehaug fikk alle blomster og takk for mange år med god jobbing. Nye valgkomitemedlemmer ble da ønsket velkommen, Inger Støyl Nilsen, Berit Fossen og Petter W. Baann.

Resten av de avtroppende fikk også blomster og takk for godt samarbeid.

Rubin Langmo

Kveldens foredrag om Rubin Langmo ble holdt av en som virkelig hadde satt seg inn i sakene. Det var Svein Linge, forfatteren av boka om nettopp denne ukjente krigshelten med solide røtter i fra Sannidal og Dalsfoss. Forfatter Svein Linge har blant annet skrevet en biografi om Martin Linge. Den ble godt mottatt av de som har lest boka. I etterkant av arbeidet og utgivelsen

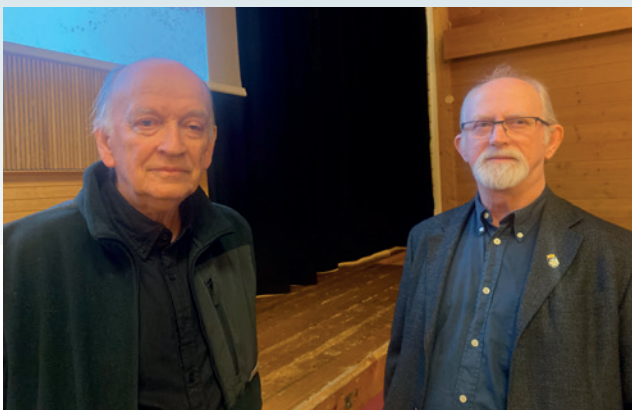

Knut Leder Kjell Ove Heistad overrekket Torgunn Sunde en velfortjent takk for godt samarbeid i styret i mange år. Foto: KV.

av boka, førte hans mange undersøkelser til at han ble klar over denne Rubin Langmo. Langmo opptrådte mer i det skjulte, han hadde minst 7 forskjellige identiteter, han var trolig den første Martin Linge fikk med seg i sitt kompani, men allikevel så ble han ikke kjent som mange av de andre heltene. Han var en skikkelig tøffing, vågal sabotør og uredd spion. Allerede i 1942, i en alder av 22 år, fikk han tildelt Krigskorset med sverd, som er Norges høyeste utmerkelse. Den fikk han utdelt til en av sine falske identiteter som var Rudolf Larsen. Han måtte jobbe en del i etterkant av krigen for å få den godkjent på sitt riktige navn. Rubin Langmo klarte også i 1944 å få tildelt tittelen kaptein av den norske regjering i 1944, til tross for at han ikke hadde noe norsk militær utdanning, da var han 24 år. Han hadde likevel mye erfaring, og det har blitt uttrykt at mange av hans bragder kan sammenlignes bare med James Bond.

Svein Linge innledet med en god gjennomgang av det såkalte Måløyraidet, der faktisk Martin Linge omkom. Rubin Langmo hadde skrevet en rapport om dette, den ligger i London og er i overkant utrolig. Mulig det er derfor den er usignert. Et punkt i rapporten dreide seg om håndgranater. Det er ikke uvanlig at det spørres om det er en lege i salen, men en offiser? Joda, det fins til og med i styret i historielaget. Svein Linge fikk en god resonnering fra Ernst Kalseth på spørsmålet om troverdig avstand ved slik kasting.

Rubin Langmo var en av de største krigshelter Norge har hatt, men han fikk ikke den samme

Foredragsholder og forfatter Svein Linge og Kjell Ove Heistad. Foto: KV.

Avtroppende valgkomite: Bjarne Lien, Marit Halvorsen og Alfred Eikehaug. Foto: KV.

berømmelsen som de andre store. Han jobba mye i utlandet etter krigen og «forsvant» på en måte. Han manglet som sagt utdanning, og flere i norsk ledelse var nok litt utrygg på hva han visste, og de prøvde å beskytte seg selv ved å stenge han ute. Forfatteren ga inntrykk av at han hadde en følelse at flere kunne komme til å falle ned fra «tronene» ettersom flere arkiver etter hvert blir åpnet. Vi fikk et innblikk i noe av historien, det er bare å anbefale å lese boka. Her var det mye interessant å få med seg. Foredraget ble også filmet og er tilgjengelig på historielagets hjemmeside.

Det ble en solid kaffepause med loddsalg og salg av Svein Linges to bøker. Det ble også avklart at han ikke var i slekt med Martin Linge, men han hadde vokst opp som nabo på en av syv Linge-gårder.

Loddsalget innbrakte hele 25000 kroner til historielaget og det er ny rekord. Det ble levert ut mange flotte gevinster, deriblant det historiske bokverket til Kragerø kommune i tre bind, en tungtveiende gevinst kan man si.

Det skal også rettes en stor takk til festkomiteen som holder stand på kjøkkenet, koker kaffe og smører mat i timevis og sørger for at lokalet forlages klart for neste dag.

Gunder Eidet fikk komme med en oppfordring til tidligere speidere om å komme med bilder og historier fra lengre tilbake. Særlig vil jentespeidernes medvirkning fra starten være ønskelig å få vite mer om. «Dette er ikke jenter i ungdomsskolealder», som han sa. Første Sannidal speidergruppe feirer 85 års jubileum i år og vil derfor lage ei bok i den anledning.

Kjell Ove Heistad takket for en hyggelig kveld etter at «Sannidal, min hjembygd kjære» tradisjonen tro ble sunget til avslutning.

Litt om Rubin på «hjemmebane»

Når Sannidal først har glede av å ha en helt med lokal tilknytning, blir det for enkelte spennende å prøve å finne ut litt mer. Slekta hans er knyttet til Farsjøskogene i flere generasjoner. To av hans besteforeldre het Nils Andreas Halvorsen Bråten, stedet som senere ble Fredheim, (f.1863-1958) og Gunhild Haukøya (f.1865-1945). Disse flytta til Langmo i Farsjø og tok derfor navnet Langmo. Det står at de fikk 10 barn som levde opp. I 1904 bygde de seg hus i Dalsfoss og flytta dit, huset ble kalt Sandvold og ligger fortsatt der, midt i «sentrum» i Dalsfoss.

En av deres sønner het Ole Nilsen Langmo (f.1894-1985), ble gift med Ida Rasmusdatter Lunde (f.1898-1988), hun kom fra Holla ved Lunde. De bodde under folketellingen i 1920 sammen med Oles foreldre og to av hans brødre, samt det unge ekteparets første sønn Ruben født samme år. Det er sagt av slektninger at dette er en skrivefeil for Rubin. Han fikk minst to brødre, disse ble født i Dalsfoss. Rubin gikk på skolen i bygda fram til han var 11/12 år, da flytta familien til Oslo. Etter krigen jobba Ruben mye i utlandet, men slo seg ned i Norge i 1963 med etter hvert kone og datter. Han fikk jobb i fengselsvesenet og likte seg godt der. Han døde av sykdom i 1981. Han har flere slektninger i Sannidal, og det finnes ennå naboer fra Dalsfoss som husker at Ruben var på besøk hos bestefaren, og at de «gamle» fortalte om leik og skolegang sammen med Ruben.

Henvisninger: *Arven nr. 2-1983, der det står om Rubins forfedre på denne kanten.*

Bøker: *Svein Linge: Rubin Langmo, krigshelten som forsvann, Kolofon Forlag 2022*

Oddmund Berg: Operasjon Norge, Rubin Langmos krigsopplevelser 1940-45, Tiden Norsk Forlag 1981

Ref. AS

Årsberetning for Sannidal Historielag 2022

HISTORIELAGET

Styret har i 2022 bestått av leder Kjell Ove Hei- stad, nestleder Torgunn Sunde, kasserer Erik Næsland, sekretær Ernst Kalseth, styremedlem Knut Rinde, leder av bygdetunkomiteen Ole Tommy Nyland, samt en representant for "Arven". Vararepresentanter til styret har vært Inger Kristine Fuglestvedt, Ole Tommy Nyland og Aud Lien.

I 2022 ble det avholdt 7 styremøter der 40 saker ble behandlet. Mellom styremøtene har det vært god kontakt mellom styret enten på e-post eller via telefon.

Historielaget har ved utgangen av 2022 i under- kant av 400 medlemmer.

Til årsmøtet den 20.april var det møtt frem ca. 100 personer. Alle årsmøtesakene gikk som van- lig greit unna. I forbindelse med Sannidal kirkes 250 års jubileum, hadde Ole Tommy Nyland satt sammen bilder og opptak av Torkel A. Tandes foredrag i 1993.

Nøyaktig på dagen 80 år etter at historielaget ble stiftet, 20.august, kunne historielaget ønske over 200 fremmøtte på Sannidal bygdetun vel- kommen til jubileumsfeiring og grautfest. Ragnar Grønåsen holdt jubileumstalen, og han trakk linjene fra stiftelsen og fram til i dag. Ordfører Grunde Wegar Knudsen framholdt den store betydningen bygdetunet og dugnadsånden har i Sannidal. Tonehjulsværket stod for den mu- sikalske underholdningen, mens en humorfylt auksjonarius Johan Dahlgren, godt hjulpet av Knut Rinde, ledet auksjonen hvor mange gjorde et «kupp».

På høstmøtet den 20. oktober fikk over 150

personer høre en meget engasjert Abraham Sjørdalen fortelle historien om Vafos Brug.

MELDINGSBLADET "ARVEN"

I redaksjonskomiteen satt følgende personer i 2022: Ragnar Grønåsen, Anne Sofie Aardalen, Ove Bertelsen, Gunnar Aabøe og Inger Kristine Fuglestvedt. Arven ble utgitt i tre nummer: 123, 124 og 125 med til sammen 52 sider. Dette er 42. årgang av "Arven". "Arven" har rundt 900 mot- takere.

MO SKOLE

Mo skole har gjennom året blitt flittig brukt til styremøter, 17. mai feiring og utleie til konfirma- sjoner og andre møter.

BYGDETUNET

Bygdetunkomiteen har bestått av følgende personer i 2022: Ole Tommy Nyland, Kai Halvor Torsdal, Torstein Lofthaug, Randi Eikehaug, Kari Nyland, Inge Bakken, Asbjørn Tonstøl og Kjetil Solvang.

Etter et par år med lite bruk grunnet den på gående pandemien, har bygdetunet blitt brukt mye gjennom hele 2022.

Sannidal bygdetun har mottatt følgende gaver i 2022:

- Fra Reidun Halvorsen har historielaget mottatt diverse skrifter og bøker om krigsseilerne.
- Fra Johan Tande har vi mottatt Christian 4.s Bibel fra 1633, fotoalbum fra Torkell A. Tandes tid i Sosialkomiteen Stortinget, dokumenter fra X.U. 1942 – 50 (Torkell A. Tande), diverse

Gaver til Arven (nov. 22 – mars 23)

OD 300, ?? 300, JN 200, ATB 200, GWH 200, AGKK 250, DHS 200, GB 250, RL 300, KL 200, MS 150, AF 250, GIK 500, GTH 100, DKB 300, KJS 200, ON 200, KHK 200, EGK 200, LE 200, JEW 500, BE 300, BJS 250, ?? 400, MEA 200, ILO 100, HH 250, MH 200, POR 300, TGD 200, ME 200, OV 100, SS 250, ADR 500, RJ 200, NOS 200, AJM 300, KAO 1000, KOH 200, HH 750, GB 200, EØ 200, JA 200, BBE 200, BNF 200, ?? 300, KSL 200, KR 300, POP 300, ET 250, KRS 300, OH 500, BMF 200, EIH 250, JKL 300, ?? 200, KKØ 200, LS 150, SMG 400, ILS 150, HL 200, LTØ 200, HLH 200, GKD 100, ?? 500, ?? 200, IR 400, OP 100, ?? 300, THE 250, KPL 300, THE 250, ?? 200, AG 200, IM 200, SL 200, ?? 200, OBR 250, OS 150, EKN 250, GB 200, KWN 250, JN 200, OD 300, IGE 200, MH 200, SRG 300, LHB 300, ?? 200, LS 300, ?? 200, ATL 350, ?? 250, SL 300, TS 300, ØD 300, ATB 200, SD 200, KJG 500, HRD 150, MTL 200, KTB 100, ILS 200, KAK 100, AS 200, AJG 500, SM 250, ID 250, ST 300.

Vi takker så mye for gavene i denne perioden.

gjenstander benyttet av Torkell A. Tande under krigen i hans virke som X.U. agent (Desarmert håndgranat, fotoapparat, radio, gassmaske, sokker strikket på Strat, kikkert og Stensilmaskin)

- Fra Nils og Vigdis Fossen har vi mottatt kubbestol og kiste malt av Jørgen Sundbø, flettet kurv fra Østerfoss samt hode til en gammel rokk fra Østerfoss.
- Fra Sissi Grimsgaard har vi mottatt en liten tavle til skolebruk.
- Monter Sluppan har bidratt med diverse materialer, papp, skruer samt rimelig tjære til byggene på bygdetunet.
- Fra Vestfold og Telemark fylkeskommune har vi mottatt kr 30.000,- til arbeidet med registrering og arkivering av gjenstander på bygdetunet.

ÅRS KALENDER

Års kalenderen ble første gang utgitt i 2012 og er en flott måte å spre lokalhistoriske bilder og informasjon.

Kalenderen er en svært kjærkommen inntektskilde for historielaget, og i kalenderen for 2022 har 40 bedrifter bidratt som sponsorer.

TIL SLUTT

På historielagets hjemmeside: www.sannidal-historielag.no ligger det nyttig informasjon om historielaget, samt mange bilder og alle utgaver av Arven. Dersom noen har bilder eller stoff de ønsker å bidra med, er det bare å ta kontakt med styret.

Styret minner igjen om at medlemsantallet synker litt for hvert år som går. Skal vi klare å opprettholde det store aktivitetsnivået vi har i årene fremover, henstiller vi alle til å prøve å rekruttere flere medlemmer, spesielt fra den yngre generasjon.

Sannidal historielag retter en stor takk til alle som i 2022 har støttet arbeidet i Sannidal historielag, økonomisk, med gaver, dugnadsinnsats og på andre måter. Vi er svært takknemlig for dette engasjementet og trenger dette i 2023 også.

Ernst Kalseth
Sekretær

Kjell Ove Heistad
Leder

Minneord – Johan Tande

Det er med dyp sorg vi har mottatt budskap om at Johan Arnold Tande er gått bort. En bauta med dype røtter i Sannidal. Johan var sønn til presten, Torkell A. Tande, og vokste opp på prestegården i Sannidal. Johan var en person som var glad i hjembygda Sannidal, og ikke minst Sannidal historielag og bygdetunet, som har blitt til etter initiativ fra hans far. Historielaget har hatt gleden av å høre Tande tale om forskjellige emner; i samfunnshuset og på bygdetunet, senest i Sannidal kirke under jubileet sist høst.

Johan var sannsynligvis landets yngste kurer når han som 8-9 åring, på oppdrag fra sin far gikk med beskjeder og hemmelige dokumenter som ble levert til kontaktpersoner innen hjemmefronten. Etter initiativ fra historielaget ble Johan fortjenestefullt tildelt regjeringens minnemedalje for sin innsats under andre verdenskrig. En utmerkelse han satte stor pris på. Våre tanker går i denne tunge stund til hans datter Madeleine og hennes familie, og vi vil lyse fred over Johans gode minne.

Kjell Ove Heistad, leder i Sannidal Historielag

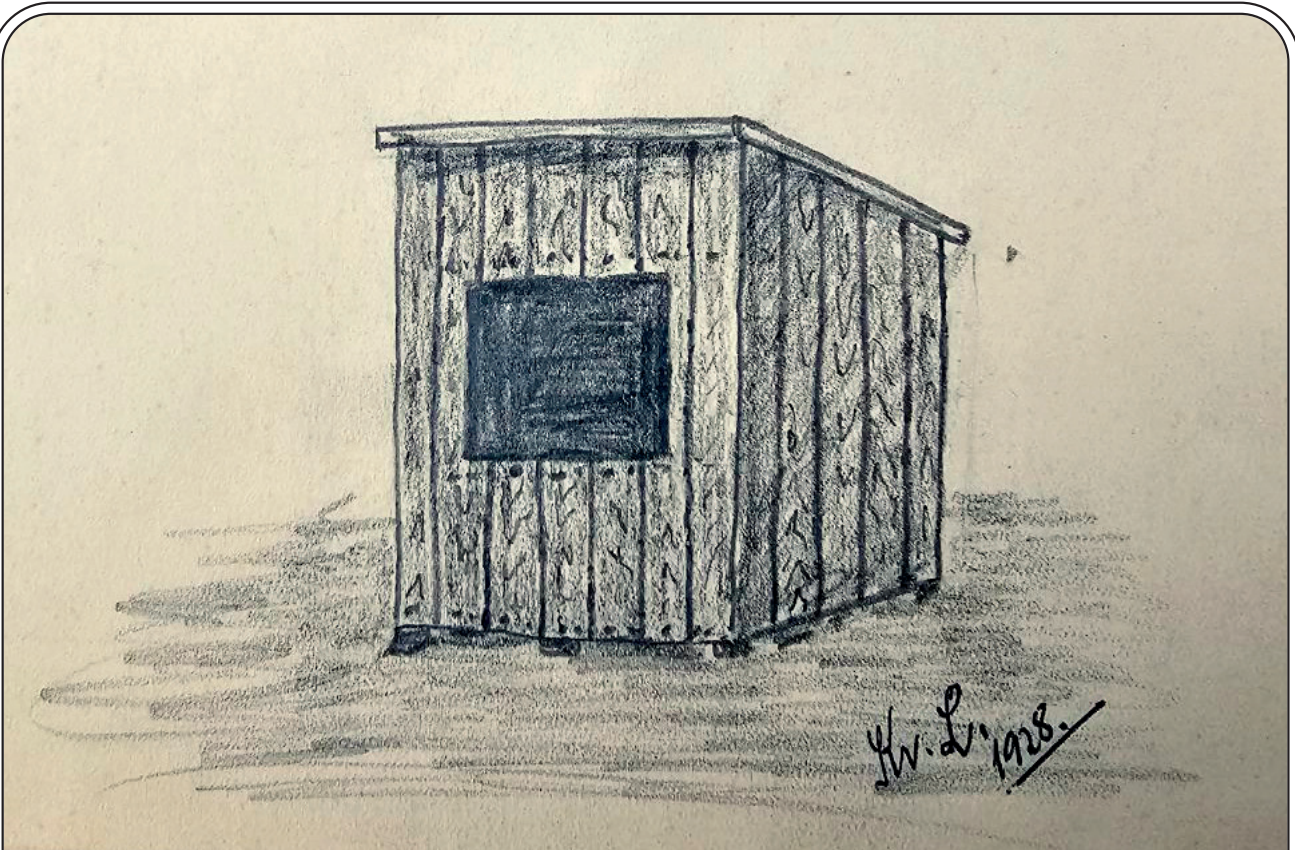

FOTO: KV

Returadresse:

Sannidal Historielag

Adr.: Gunnar Aabø
Solstadbakken 16
3766 Sannidal

«Kakehuset» ved kirken

I boka «Sannidal kirke og menighet gjennom 850 år», som ble utgitt i fjor, ble dette notatet fra Torkell A. Tande tatt med (side 59): «I 1908 fikk madam Johnsen i Kil lov til at sette op et kagehus langs gjerdet ved kirketomten.»

Under ryddingen i arkivrommet på Bygdetunet, som vi omtaler på et annet sted i dette bladet, kom Tommy Nyland over denne artige tegningen, som viser hvordan «kagehuset» så ut i 1928, laget av Kr.L., som formodentlig er Kristen Lindheim.

«ARVEN» UTGIS AV SANNIDAL HISTORIELAG

www.sannidalthistorielag.no

Redaksjonskomité:

Ragnar Grønåsen

Anne Sofie Aardalen

Ove Bertelsen

tlf. 99 16 02 50

tlf. 41 27 32 46

tlf. 95 90 14 17

Gunnar Aabø

«Arven»s

bankgirokontonr.:

tlf. 94 53 77 40

2655.60.82854

Husk å melde fra til redaksjonskomiteen ved den minste adresseforandring.